

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในลักษณะของการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวทางการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาตนเองร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด อันจะทำให้ได้แนวทางการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และจะเป็นผลให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1.1 ระยะเตรียมการวิจัย (Pre – Research Phase) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและรายงานการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง วางแผนกำหนดกรอบการปฏิบัติงาน ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุ้งแนวทางการดำเนินงานตามข้อเสนอแนะ จากนั้นดำเนินการเตรียมการวิจัยดังนี้

- 1) ตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย จำนวน 13 คนคือ
 - 1.1) นักวิจัย ได้แก่ ผู้วิจัย
 - 1.2) เกษนาว ได้แก่ ตัวแทนที่เลือกจากผู้นำชุมชนจำนวน 6 คน (หมู่บ้านละ 2 คน)
 - 1.3) นักพัฒนา ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 1 คน และตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสำนักงานชลประทาน รวมจำนวน 6 คน (สำนักงานละ 1 คน)
- 2) เลือกพื้นที่วิจัย ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาของการวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่เพียง 3 หมู่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยคือ บ้านเป็ลือย ตำบลรอบเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบด้วยบ้านเป็ลือยหมู่ 9 หมู่ 10 และ หมู่ 11 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีสภาพคล้ายคลึงกับหมู่บ้าน โดยทั่วไปในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ดมีอาณาเขตไม่ใหญ่จนเกินไป มีวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นของตนเองมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

3) สร้างความสัมพันธ์ ผู้วิจัยและคณะทำงานลงพื้นที่เพื่อไปพบบุคคลต่างๆ ในชุมชนที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย (Key Informants) และเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย เพื่อพูดคุยแนะนำให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงวัตถุประสงค์เป้าหมายและความต้องการ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการวิจัยเพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจ และผู้วิจัยทำการวิเคราะห์คาดหมายสภาพการณ์และปัญหาของการดำเนินงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้น และเตรียมการรับมือกับปัญหาเหล่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นการดำเนินการสร้างประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมก่อนที่จะทำกิจกรรม คือ การทำแผนที่กายภาพแผนที่ประชากร และแผนที่ทางสังคม เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้งบ้านเรือน ถนนหนทางแหล่งน้ำ พื้นที่ทำการเกษตร จำนวนครัวเรือน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรีพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มผู้นำอาชีพต่างๆ เป็นต้น โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่กึ่งทางการ และสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลเชิงลึก

4) การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินการวิจัยและก่อให้เกิดการประสานงานที่ดีเพื่อความสะดวกต่อการดำเนินงาน วิจัยเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีความเกี่ยวข้องกับบุคคล 2 ฝ่ายขึ้น ได้แก่ กลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยนักวิจัยแกนนำและนักพัฒนากับประชาชนกลุ่มเป้าหมายดังนั้นผู้วิจัยดำเนินการในส่วนของการเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านที่เป็นแกนนำในการปฏิบัติงาน วิจัยร่วมกับพัฒนาและนักวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยได้จัดประชุมเข้าใจในการดำเนินโครงการวิจัยภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดเตรียมเครื่องมือจัดการเรียนรู้ให้ชุมชน เครื่องมือเก็บข้อมูลต่างๆ หลังจากนั้นให้คณะผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยลงพื้นที่เพื่อพบปะพูดคุยและแนะนำโครงการวิจัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย รู้จักและคุ้นเคยกับกระบวนการและการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน

3.1.2 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย (Research Phase) ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

คณะทำงานกำหนดวัน เวลา ในการจัดเวทีสัมมนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมการทำแผนพัฒนาท้องถิ่น บ้านแปด้อยหมู่ 9 หมู่ 10 และ หมู่ 11 ซึ่งแกนนำชุมชนจะเป็นผู้กำหนด วัน เวลา และสถานที่ ที่สมาชิกในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมีความพร้อมที่จะเข้าร่วม ซึ่งอาจเป็นวันข้าราชการ วันหยุดราชการ เวลากลางวัน หรือกลางคืนหลังเลิกงานที่เป็นภารกิจหลักของสมาชิกที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยขึ้นตอนของกิจกรรมเวทีสัมมนา ประกอบด้วย

- 1) การกำหนดความต้องการ จุดมุ่งหมายและวิสัยทัศน์ของท้องถิ่น ดำเนินการ

ดังนี้

1.1) การศึกษารวบรวมข้อมูลท้องถิ่น โดยสมาชิกกลุ่มเป้าหมายช่วยกันรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน สภาพปัญหา ความต้องการและแนวทางแก้ไขความต้องการในการพัฒนา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากขั้นตอนนี้โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อเป็นการกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นและทัศนคติของตนออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจขณะสนทนากัน ตลอดจนแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่มบุคคลเพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน(Need Assessment) พร้อมไปกับการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากร (Resource Assessment) ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ

1.2) แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 15 คน โดยเลือกจากประชากรกลุ่มเป้าหมายเพื่อประสานงานกับกลุ่มประชากรและเข้าร่วมในการหาแนวทางในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ดที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ตามกลุ่มภารกิจที่กำหนดในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จำนวน 6 ด้าน คือ ด้าน โครงสร้างพื้นฐาน ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชน / สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อยด้านการวางแผนการส่งเสริมการลงทุน การพาณิชย์กรรมและการท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และด้านศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้มีการเลือกตั้งประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และกรรมการอื่นๆ ตามสมควร การกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ดำเนินการเอง โดยมติที่ประชุมกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบบันทึกการประชุม

1.3) วิเคราะห์ปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น โดยคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น ประเด็นและข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์มีดังนี้

1.3.1) ข้อมูลจากการสำรวจ โดยสมาชิกในชุมชน

1.3.2) สรุปข้อมูลประเด็นปัญหา ปัจจัยเอื้อ ปัจจัยที่ขาด โดยคณะทำงานในการวิจัย เป็นที่เล็งนำมาเพิ่มเติม

1.3.3) วางแผนนำสิ่งที่วิเคราะห์ได้ย้อนกลับ ไปสู่ประชาชนเพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริงของท้องถิ่น โดยให้กรรมการพัฒนาท้องถิ่น ไปจัดเวทีหมู่บ้านเพื่อนำผลที่ได้รวบรวมสรุปเป็นประเด็นปัญหาของหมู่บ้านของหมู่บ้านต่อไป

1.4) นำผลการวิเคราะห์ที่กำหนดเป็นความต้องการ จุดมุ่งหมายและ
วิสัยทัศน์ของท้องถิ่น

2) จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อทำแผนพัฒนา
ท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย คณะทำงาน และประชาชนกลุ่มเป้าหมาย บ้านพัฒนา
ท้องถิ่นที่ได้ มาวิเคราะห์ ตามขั้นตอนดังนี้

- 2.1) การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแผนงาน
- 2.2) จัดทำเป็นแผนงานและกำหนดวิธีการจัดการ
- 3) ดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นตามแผนที่ได้กำหนดไว้
- 4) ร่วมรับผลประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินการพัฒนาตามแผน

3.1.3 ระยะเวลาติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation Phase)

คณะทำงานและคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นประชุมสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเสนอปัญหา
อุปสรรคและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้ในการดำเนินงานครั้งต่อไป โดยคณะนักวิจัยและนักพัฒนา
เป็นผู้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมทางด้านเทคนิคเชิงวิชาการ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนผู้มีบทบาทสำคัญ (Key Informants) ต่อการมีส่วน
ร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ทำการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนและประชากรใน
ชุมชน จำนวนทั้งหมด 103 คน โดยจำแนกเป็น

- 3.2.1 ผู้ใหญ่บ้าน (คณ.บ.) จำนวน 3 คน
- 3.2.2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) จำนวน 4 คน
- 3.2.3 คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กทสม.) จำนวน 34 คน
- 3.2.4 เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 3 คน
- 3.2.5 กรรมการกลุ่มผู้นำอาชีพ (กช.) จำนวน 6 คน
- 3.2.6 กรรมการกองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) จำนวน 33 คน
- 3.2.7 กรรมการศูนย์เยาวชนตำบล (กยต.) จำนวน 15 คน

ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด จำนวน 103 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีทั้งหมด 2 ตอน โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ประกอบไปด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด

ประกอบด้วย

(1) การมีส่วนร่วมในด้าน โครงสร้างพื้นฐาน

(2) การมีส่วนร่วมในด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต

(3) การมีส่วนร่วมในด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคมและการรักษาความ

สงบเรียบร้อย

(4) การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน การพาณิชย์กรรม

และการท่องเที่ยว

(5) การมีส่วนร่วมในด้านการบริหารจัดการและอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ

(6) การมีส่วนร่วมในด้านศิลปะ วัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

2) แบบบันทึกข้อมูลจากการสังเกต การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ประกอบด้วย

(1)แบบบันทึกข้อมูลจากการสังเกต แบบมีส่วนร่วม

(2)แบบบันทึกข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ สังเกต สอบถามและทำบันทึกข้อมูลต่างๆ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่าง เช่น ร่วมประชุมและสังเกตการณ์แสดงความคิดเห็น เป็นต้น แบบสังเกต ไม่มีส่วนร่วมใช้ในการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตซึ่งผู้เก็บรวบรวมข้อมูลไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่กำลังสังเกต

3) แบบบันทึกการประชุม ใช้ในการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการและการประชุมสรุปผลการดำเนินงาน

4) แนวทางการสนทนา ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหัวข้อสนทนา เพื่อศึกษา และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

3.3.2 การสร้างและห้ประสิทธิภาพเครื่องมือ

เนื่องจากข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและกำหนดแนวทางในการบันทึกข้อมูล โดยศึกษาการสร้างเครื่องมือวิจัย จากเอกสารที่เกี่ยวข้องรวบรวมข้อมูล กำหนดแนวทางที่จะวัดและดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ได้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ แก้ไข และนำไปปรับปรุงเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้โดยใช้เวลารวบรวมข้อมูล ประมาณ 6 เดือน เริ่มต้นตั้งแต่เดือนเมษายน 2550 ถึงเดือน กันยายน 2550 โดยมีวิธีการดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ บริบทของท้องถิ่น การดำเนินงานของท้องถิ่นเก็บรวบรวมจาก แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น เอกสารที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ โดย การบันทึก การ พูดคุย สานทนากับสมาชิกในท้องถิ่น

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของสมาชิกในท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนความรู้ ความ คิดเห็นและประสบการณ์ต่างๆ ของสมาชิกในท้องถิ่น ตลอดจนข้อมูลจากการจัดประชุมการจัดเวที สัมมนา ข้อมูลผลผลิตและผลลัพธ์จากการดำเนินงาน ในแต่ละขั้นตอนการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบข้อมูลในข้อ 3.3

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

เป็นข้อมูลที่ใช้อธิบายเสริมข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งในการวิจัยนี้ก็คือ ข้อมูลด้าน ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาแนวทางในการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ดที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งในงานวิจัยนี้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นตามกลุ่มภารกิจที่กำหนดในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการ กระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จำนวน 6 ด้าน คือ ด้าน โครงสร้าง พื้นฐาน ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชน/ สังคม และการรักษาความสงบ

เรียบร้อย ด้านการวางแผนการส่งเสริมการลงทุนการพาณิชย์กรรมและการท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและด้านศิลปะ วัดนเรศวรจารัตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลเชิงปริมาณ จะวิเคราะห์ด้วยการนำเสนอเป็นค่าสถิติร้อยละ และค่าเฉลี่ยเลขคณิต

3.5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยทำการบรรยายและอธิบายประกอบตาราง แผนภูมิหรือรูปภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY